

МІСЦЕ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СТРУКТУРІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Статтю присвячено аналізу поняття стратегічної компетентності, її компонентного складу та місця в структурі комунікативної компетентності старшокласників.

Ключові слова: комунікативна компетентність, стратегічна компетентність, старшокласники.

The article is devoted to the studies of strategic competence, its components, and place in the structure of communicative competence of high school students.

Key words: communicative competence, strategic competence, high school students.

Сучасні науковці все більше уваги приділяють проблемі дослідження комунікативної компетентності в цілому і окремих її компонентів (Н. Білоножко, М. Давер, Н. Сура, М. Кенел, М. Свейн, І. Зимня та ін.) Це пов'язано з основною метою мовної освіти випускників загальноосвітніх закладів України, яка полягає у формуванні у них здатності до комунікації в усній і письмовій формах українською та іноземною мовами для вирішення завдань міжособистісної та міжкультурної взаємодії. Система середньої освіти покликана забезпечити випускника комплексом загальнокультурних і професійних компетентностей, в складі яких виділяються, зокрема, такі, як вміння логічно, аргументовано і ясно будувати усне і письмове мовлення; здатність до письмової та усної комунікації рідною мовою, навички соціального і ділового спілкування іноземною мовою [1]. Таким чином, в контексті гуманітарного, соціального та загальнокультурного напрямів підготовки випускників, які стануть повноправними членами суспільства та зможуть залишатися конкурентноспроможними на ринку праці, навчання ґрунтовної, в тому числі іншомовної, комунікативної діяльності, стає однією з основних цілей базової загальної середньої освіти. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглянуто питання про компонентний склад комунікативної компетентності і про місце в ній стратегічного компонента (Н. Білоножко, М. Давер та ін.), виявив значне розходження думок щодо тлумачення цього терміна, а також відсутність єдиної думки щодо змісту та області функціонування стратегічної компетентності.

Комунікативна діяльність при цьому досить специфічна. Це діяльність, спрямована на застосування комунікативної компетентності в процесі сприйняття і / або реалізації мовлення з метою вирішення комунікативної задачі спілкування в певній сфері діяльності [4, с. 98]. Науковці наголошують на неоднорідності складу комунікативної компетентності. Одним з її основних складників є *стратегічна компетентність*, яку британські лінгвісти М. Кенел і М. Свейн визначили як набір вербальних і невербальних комунікативних стратегій, які використовують в тих випадках, коли під час спілкування виникають певні труднощі або йому загрожує розрив [7, с.30]. Стратегічна компетентність – це здатність використовувати вербальні та невербальні засоби (стратегії), до яких вдається людина у разі, якщо комунікація не відбулася (перезапит, запит нового слова, повторне прочитання фрази, незрозумілого місця в тексті, використання жестів, міміки та ін.) [5].

М. Давер вважає, що в загальнотеоретичному плані стратегічна компетентність – це здатність розробляти програми і плани максимально ефективні, з точки зору діяча, для виконання діяльності [2, с.3]. Очевидно, що в цьому сенсі стратегічна компетентність

існує в складі будь-якої предметної і професійної компетентності, і повинна бути задіяною тоді, коли виникає необхідність пошуку рішень реально існуючих або передбачуваних проблем в ході комунікативної або навчальної діяльності [2, с.7].

Сформованість стратегічної компетентності в учнів необхідна для того, щоб відчувати себе більш впевнено при контактах зі співрозмовником, в тому числі іншомовним, тому що ця компетентність забезпечує здатність вирішувати проблеми різного роду, за допомогою вербальних та невербальних засобів [4, с.9]. Таким чином, можна зробити висновок, що наявність в учнів стратегічної компетентності необхідно для того, щоб відчувати себе більш впевнено при контактах зі співрозмовником, в тому числі іншомовним, при читанні іншомовного тексту, тому що досліджувана компетентність забезпечує здатність вирішувати проблеми різного роду за допомогою вербальних і невербальних засобів мови.

Отже, доцільно виділяти стратегічну компетентність як окремий компонент комунікативної компетентності. Вивчення іноземної мови спрямовано на досягнення основної мети: розвиток іншомовної стратегічної компетентності в сукупності її складових – мовної, мовленнєвої, соціокультурної, компенсаторної, навчально-пізнавальної. При цьому, компенсаторна компетентність (або стратегічна) розуміється як вміння виходити з положення в умовах дефіциту мовних засобів при отриманні і передачі інформації.

Стратегічна компетентність трактується як здатність підбирати і використовувати найбільш ефективні стратегії для вирішення різних комунікативних завдань і передбачає володіння такими загальними вміннями як:

- складати план реалізації певної комунікативної завдання;
- виконувати цей план на рівні висловлювання;
- оцінювати ступінь досягнення комунікативного спілкування для вдосконалення комунікації у подальшому;
- вміння і готовність йти на ризик в ситуаціях спілкування для компенсації відсутніх знань або здібностей;
- використовувати ефективні загальні навчальні вміння;
- ставити уточнюючі запитання.

Таким чином, представлене вище розуміння стратегічної компетентності дозволяє вважати, що вона діє на всіх рівнях, що входять до складу комунікативної компетентності: лінгвістичному, соціолінгвістичному, соціальному, дискурсивному.

Важливим для розуміння сутності стратегічної компетентності є її структура. Далі, таким чином, зупинимося більш детально на розгляді компонентного складу стратегічної компетентності. Багато дослідників виділяють в складі будь-якої компетентності когнітивну і діяльну складові, а також мотиваційний і особистісний компоненти. Структура компетентності містить чотири компоненти: когнітивний, діяльній, мотиваційний і особистісний. Розглянемо представлені структурні компоненти компетентності докладніше:

- мотиваційний компонент характеризується потребою і прагненням учня опанувати загальнокультурні і професійні компетентності та використовувати їх в процесі навчання;
- когнітивний компонент включає в себе знання і розуміння змісту компетентності;
- діяльній компонент визначає практичне і оперативне застосування учнем знань, досвід їх прояви в різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях;
- особистісний компонент проявляється в усвідомленні учнем значущості саморозвитку та особистісного самовдосконалення.

Великий інтерес для нашого дослідження представляє реалізація розглянутих компонентів в стратегічній компетентності. Когнітивний компонент компетентності, як було зазначено вище, містить знання про зміст і цілі комунікативної діяльності, способи отримання і конструювання нового знання; стосовно стратегічної компетентності він дає

уявлення про комунікативну компетентність як найважливішу загальнокультурну компетентність, про місце стратегічної компетентності як її базової складової, а також включає відомості про основні комунікативні стратегії, які використовуються в ситуаціях спілкування.

Проявом дії мотиваційного компонента в складі стратегічної компетентності, як нам представляється, можна вважати прагнення індивіда до ефективної реалізації свого комунікативного наміру навіть в тому випадку, коли воно ускладнюється недостатнім знанням мови або якимись іншими проблемами, що виникають в ході мовного акту. Діяльнісний компонент в складі стратегічної компетентності забезпечує готовність учнів до співпраці, до взаємодії з іншими учасниками спілкування. Саме ця готовність, на наш погляд, дозволяє реалізувати на практиці когнітивний компонент (тобто теоретичні знання) і мотиваційний (тобто зацікавленість в спілкуванні). Діяльнісний компонент передбачає також вибір таких організаційних форм роботи, які мають на увазі формування стратегічної компетентності в контексті соціальної взаємодії в ході спільної комунікативної діяльності. Особистісний компонент в складі стратегічної компетентності, на нашу думку, актуалізує індивідуальний підхід до відбору комунікативних стратегій і засобів, що застосовуються індивідом при виникненні тих чи інших проблем у спілкуванні.

Отже, розглянувши сутність поняття «стратегічна компетентність», можемо зробити висновок: стратегічна компетентність – це найважливіша складова комунікативної компетентності, яка діє на всіх її рівнях і враховує когнітивний, діяльнісний, мотиваційний і особистісний компоненти; це сформована здатність особистості успішно вирішувати проблеми, які виникли в процесі виконання певного комунікативного завдання, використовуючи, з одного боку, лінгвістичні та нелінгвістичні методи, а з іншого – різні комунікативні стратегії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоножко Н.Є. Стратегія як одна з основних категорій методики навчання іноземних мов. *Вісник КНЛУ. Серія : Педагогіка та психологія*. К. : Вид. Центр КНЛУ. 2004. Випуск 7. С. 27-35.
2. Давер М.В. Формирование стратегической компетенции и развитие языковой личности билингва. *Психологическая наука и образование*. 2009. №3. С.1-13.
3. Зуброва О. А. Комунікативна культура особистості: сутність та структурні компоненти. *Педагогічні науки : Зб. наук. праць*. Херсон, 2006. Вип. 41.– С. 281.
4. Сура Н. А. Іншомовна професійна компетентність: головні принципи та компоненти процесу навчання професійно-орієнтованого спілкування. *Вісник Луганськ. держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка*. 2003. № 4 (60). С. 190 – 192.
5. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. М. : Исследоват. центр проблем качества подгот. специалистов. 2004. 40 с.
6. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. К. : Ленвіт, 2003. 273 с.
7. Canale M., Swain M. Theoretical basis of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*. 1980. No 1. P.27-31.

Рекомендує до друку науковий керівник доцентка Зуброва О.А.